

СПІЛКУВАННЯ ПСИХОЛОГА З НАСЕЛЕННЯМ ЧЕРЕЗ ЗМІ: РЕЖИМ ДІАЛОГУ

«Якщо психологічна/інформаційна війна стукає в двері, то відчинити ці двері без страху можуть тільки добре підготовані фахівці...»

Георгій Почепцов

Гурлева Т. С. Спілкування психолога з населенням через ЗМІ: режим діалогу. З позицій гуманістичного підходу в психології розглядаються особливості та умови взаємодії психолога і населення через ЗМІ. Автор статті акцентує увагу на діалоговому спілкуванні психолога з отримувачем психологічної допомоги, зокрема, через пресу (газети, популярні і науково-методичні журнали і посібники). Описані основні ознаки, за якими можна розрізняти діалогове, суб'єкт-суб'єктне і маніпулятивне спілкування. Основою комунікації у режимі діалогу через друковані ЗМІ розглядається розуміння тексту, формулювання відповіді на нього або проведення мисленнєвої дискусії, смислообмін між психологом і громадянами як суб'єктами взаємодії; результатом – породження такого нового смислу, який допомагає людині зрозуміти конфліктну ситуацію, свою проблему, переосмислити власні можливості і об'єктивні умови її розв'язання.

Ключові слова: діалог, текст, розуміння, смислообмін, маніпулювання, суб'єкти взаємодії, гуманістичний напрямок, психологічна допомога, засоби масової інформації (ЗМІ).

Т.С. Гурлева. Общение психолога с населением через СМИ: режим диалога. С позиций гуманистического подхода в психологии рассматриваются особенности и условия взаимодействия психолога и населения посредством СМИ. Автор

статті акцентує увагу на діалогічному спілкуванні психолога з отримувачем психологічної допомоги за допомогою преси (газети, популярні та науково-методичні журнали та посібники). Описані основні ознаки, за якими можна розрізняти діалогове, суб'єкт-суб'єктне та маніпулятивне спілкування. Основа комунікації в режимі діалогу полягає в розумінні тексту, формулюванні відповіді на нього або проведення розумової дискусії, обміну значеннями між психологом та громадянами як суб'єктами взаємодії; результатом – створення такого нового значення, яке допоможе людині зрозуміти конфліктну ситуацію, свою проблему, переосмислити свої можливості та об'єктивні умови її вирішення.

Ключові слова: діалог, текст, розуміння, обмін значеннями, маніпулювання, суб'єкти взаємодії, гуманістичний напрям, психологічна допомога, засоби масової інформації (СМІ).

Постановка проблеми. У часи інформаційного протистояння або так званої «інформаційної війни» гостро постає проблема психологічної допомоги населенню у вмінні розпізнавати достовірну інформацію від хибної, протистояти останній, дотримуючись власних поглядів і переконань, не стати «жертвою» різноманітних маніпуляцій з боку тих засобів масової інформації, які, використовуючи особливості психіки людини, її ментальності, тих чи інших уподобань і приналежності до певної когорти осіб, нав'язують стереотипи, хворобливі настрої і порочні думки. Особливу увагу слід приділяти такій групі інформаторів, консультантів, помічників, які прямо й опосередковано впливають на людину, яким громадяни схильні довіряти і до яких врешті-решт прислухаються. Це – психологи, що спілкуються з населенням через ЗМІ.

Засобам масової інформації (ЗМІ), мас медіа (Mass media) — пресі (газети, журнали, книги), радіо, телебаченню, мережі

інтернет, кінематографу, звукозаписам і відеозаписам, відеотексту, рекламним щитам і панелям тощо – притаманні якості, що їх об'єднують, а саме: звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям відразу, і водночас кожному споживачеві окремо. Звертання через ЗМІ – звернення до всіх і особисто до кожного, посил, який адресат вважає за потрібне донести до людини або групи людей, ініціюючи дискусії, обмін думками, вироблення плану дій громадян, що об'єднані схожими цілями. Напрямків «громадської комунікації» (Й.М. Дзялошинський, О.А. Козакова, Г.В. Чевозерова та ін.), з якими пов'язані громадські медіа, існує багато – вони мають різну спрямованість, тому й вимагають ретельного вивчення, суспільного і державного контролю та підтримки.

В Україні діяльність ЗМІ регулюється такими законами, як: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформацію», «Про рекламу», «Про телебачення та радіомовлення» та низкою інших. Діяльність діячів науки, у тому числі і психологів, регламентується тими ж самими законами, до того ж етичними законами і правилами фахівця, який надає психологічну (консультативну, психотерапевтичну) допомогу людині. Виконання цих приписів відповідає основному принципу спілкування з клієнтом (населенням) – «Не зашкодь!». А першим пунктом Етичного кодексу науковця України є наступне: «Служіння Істині є вищим обов'язком вченого перед суспільством і самим собою» [7, с.56-58].

Особливої актуальності набуває медіаосвіта. Це пояснюється тим, що «інформаційна революція та глобалізація зробили наше сприйняття світу значною мірою залежним від того, як його подають медіа. На жаль, останні належно не відреагували на зростання відповідальності: матеріали часто погано перевіряють, вони містять елементи маніпуляції та підтасувань. У цих умовах медіаосвіта – шлях до того, щоб людина дістала змогу самозахиститися від недобросовісної медіаінформації» [6, с.8].

Окрім того, людина має отримувати (і відчуває в цьому потребу) такі дані, таку інформацію, яка б допомагала розібратися у подіях і явищах, складних і кризових ситуаціях, у самій собі та у своєму оточенні, щоб залишатися фізично, психологічно і соціально зрілою особистістю, здатною до саморозвитку і самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій відомих вчених, таких, як Г.М. Андрєєва, З.В. Партико, Б.В. Потятиник, С.Т. Бойко, І.Ф. Іванов, Р. Харріс, Н.В. Чепелєва, О.О. Янович та інших науковців стосовно спілкування (у тому числі діалогічного) автора тексту з реципієнтом, розуміння та інтепретація останнім змісту повідомлення, зокрема через ЗМІ, підтверджує необхідність більш детального аналізу поставленої проблеми, особливо в кризових соціокультурних умовах в сучасній Україні.

Мета статті – визначити концептуальні засади діалогового спілкування психолога з населенням як такого, яке відповідає суб'єкт-суб'єктним стосункам особистостей як партнерів по взаємодії у досягненні цілей особистісного та взаємного розвитку.

Методологічну основу дослідження становили теоретичні положення психології розуміння (М.М.Бахтін, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн та ін.) та психологічної теорії тексту (О.О. Леонтьєв, Ю.М. Лотман, Н.В. Чепелєва та ін.); діяльнісний підхід до формування психічних функцій (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, О.М. Леонтьєв); концепції розвивального навчання (Д.Б. Ельконін, О.М. Леонтьєв, С.Д. Максименко) і суб'єкт-суб'єктної взаємодії (В.А. Роменець, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко та ін.); становлення ціннісно-сислової сфери, її значення у розвитку особистості (Г.О. Балл, Б. С. Братусь, Д. О. Леонтьєв, Дж. Роттер, В. Е. Чудновський). Вивчення проблеми спиралось на принципи гуманістичної психології (Дж. Бьюдженталь, Ф. Ю. Василюк, А. Маслоу, В. О. Моляко, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм та ін.).

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У працях таких дослідників, як А.А. Брудний, І.Р. Гальперін, Л.П. Доблаєв, І.О. Зимня, П.І. Зінченко, Г.С. Костюк, О.О. Леонтєв, О.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, Н.В. Чепелєва та інших вчених, розроблена концепція, згідно якої результатом комунікативного впливу автора тексту (того, хто пише, говорить, виступає перед аудиторією) і сприймаючого текст індивіда (того, хто слухає, читає, бачить) є *розуміння тексту*, яке є центральною ланкою процесу засвоєння інформації. Особливо це стосується друкованого чи письмового тексту, преси, яка, на думку дослідників, є більш аналітичною (ніж, наприклад, радіо і телебачення), адже вона потребує сильних аргументів для переконання читачів і більшою мірою “працює” з розумом аудиторії [2].

Вченими встановлено, що розуміння тексту являє собою складну мисленнєву діяльність, яка включає в себе аналіз – виділення у тексті інформативно значущих елементів, а також синтез – об’єднання їх у єдине ціле. Метод осмислення тексту, що охарактеризований С.Л. Рубінштейном як “аналіз через синтез”, виступає як “диференціація, аналіз речей, явищ у відповідних контексту якостях і реалізація зв’язків (синтез), які утворюють цей контекст [8, с.235]. Відсутність синтезу, зазначав Г.С. Костюк, характерне для нерозуміння, і, навпаки, розуміння тексту здійснюється у той момент, коли відбувається синтез. У своїй роботі «Проблеми психології мислення» вчений писав: «Людина думає, прагнучи зрозуміти нові для неї ситуації, явища об’єктивної дійсності, їх мовні описи і пояснення. У процесі розуміння утворюються думки про предмети, явища світу, розкривається для неї їхня суть. Розуміння зароджується вже в чуттєвому сприйманні людиною навколишньої дійсності. Його елементи мають місце в узагальненості сприймання, що її фізіологічною основою є генералізація тимчасових нервових зв’язків на комплексні

подразники, на їх відношення (Є.М. Соколов). Завдяки цій генералізації сприймання набуває осмисленого характеру» [3].

На сприймання медіа-повідомлень будь-якого типу (друкованого слова, зображень, аудіо та рухомих зображень), розуміння та інтерпретації текстувпливає попередній досвід особистості у цих операціях. Так, усвідомлення читачами значень нових слів, зокрема, при читанні художнього тексту, що досліджувалось І.О. Синицею, вимагає від них активної «мислительної діяльності»: чим вона активніша, тим краще засвоюється нове слово і тим швидше входить у власну мовну практику читача. Процес об'єднання значень слів у загальний смисл фрази або абзацу відбувається звичайно через виділення "опорних слів", поступове синтаксичне об'єднання і наступне віднесення їх значень до всього змісту, процес розуміння якого супроводжують та підтримують переживання, що виникають при читанні тексту. Особливе значення має висока мотивація процесів розуміння [Там само].

Управління процесом розуміння відбувається за допомогою текстових засобів. Так, А.А. Брудний писав: "Можна сказати, що текст мов би керує процесом розуміння, починаючи зперших осмислених одиниць поділу в індивіда формується настановлення, пов'язане з прогнозуванням наступного змісту" [1]. Розуміння тексту, зазначає Р.В. Кириченко, є складним аналітико-синтетичним процесом, який спрямований на відтворення смислової структури повідомлення та породження нового смислу, що відбувається завдяки сформованій у читача системі когнітивних операцій розуміння і прийомів діалогічної взаємодії з твором [4]. Три інформаційних плани – когнітивний, рефлексивний та регулятивний – пропонує виділяти в тексті Н.В. Чепелєва. Перший план містить інформацію про основні теоретичні положення і факти, другий – відображає особливості побудови авторської аргументації, третій – регулювання процесу взаємодії читача з текстом, керування читацьким сприйманням та розумінням.

Показано, що керуючий вплив на розуміння тексту здійснює його структурно-сміслова організація, важливими характеристиками якої є інформаційна насиченість твору, яка включає в себе когнітивну, рефлексивну і регулятивну інформацію та рівномірний розподіл її по всьому тексту. Провідну роль в керуванні процесом сприймання та розуміння повідомлення відіграє також включення в його структуру метатекстових елементів, що дозволяє акцентувати увагу реципієнта на ключових положеннях тексту, узагальнювати текстовий матеріал, спрямовувати його здогадки та очікування в бажаному для автора напрямку. Метатекстова інформація структурує повідомлення, виступаючи своєрідним “маркером” зміни основних тем тексту. Отже, текст як складне, багаторівневе семіотичне утворення не лише моделює взаємодію автора та реципієнта, відображаючи, з одного боку, задум автора, його комунікативний намір, з другого – програму діяльності того, хто його сприймає, а й здійснює вирішальний психологічний вплив на свідомість реципієнта, дозволяючи керувати процесами сприймання та розуміння повідомлення, впливати не лише на когнітивну, а й смислову сферу особистості, резюмую вчена [11].

Діалог починається з бажання людини перевірити свої знання або отримати нові з тих тем, які її цікавлять. Важливо підкреслити, що вже сама назва, заголовок будь-якого тексту є своєрідним «ключем до смісту» (Л.Ф. Грицюк), орієнтована на вибір реципієнта, налаштовує його на сприймання тексту й отримання очікуваної інформації (Р. Барт, У. Еко, А. О. Євграфова, В.А. Кухаренко, Г. О. Махова, В. В. Молоченко та ін.).

Діалог через ЗМІ сприяє *сміслообміну* між партнерами по спілкуванню. Важливим завданням психолога гуманістичного спрямування є допомога людині у пошуку смислу власного життя. Це можливо завдяки встановленню діалогу між людьми, спілкуванню між ними як суб'єктів – тих, хто отримує інформацію і тих, хто її транслює (М.М. Бахтін, М. Бубер, Г.В. Дьяконов, Б.Ф. Ломов, С.Л. Франк та ін.). Вагомою є думка більшості

дослідників про те, що будь-якому повідомленню, незалежно від його жанрової приналежності, притаманна діалогічність, яка характеризується більшим чи меншим ступенем вираженості. При цьому, наголошує Н.В.Чепелєва, дослідники спираються на пояснення М.М.Бахтіним твору як цілісного мовленнєвого висловлювання, в якому автор транслює не лише якусь інформацію, а й своє ставлення до проблеми. І лише реципієнт, точніше його особистісне включення у текст, доповнює останній, робить твором в істинному значенні цього слова. Будь-який текст має «внутрішню діалогічну структуру» – він містить як відкриті, так і приховані апеляції до одних авторів, полемізує з поглядами інших, спирається на авторитети, відомі факти, положення (наприклад, шляхом цитування), або піддає їх сумніву. Діалогічний текст містить апеляції до реципієнта, його потреб, запитів, інтересів, він орієнтований на певний рівень знань. Зіставлення різних точок зору, смислових позицій, яке також притаманне діалогічному тексту, має на меті стимулювати виникнення нового знання, ставлення, оцінки у людини, що його сприймає [10]. Чого, відзначає психолог, не можна сказати про той текст, який не є діалогічним. «Недіалогічний текст – це лише виклад готового матеріалу, він не стимулює розумової й комунікативної активності читача, розрахований не стільки на міркування, скільки на пасивне засвоєння інформації» [Там само, с. 84]. Зазначається, що для діалогічного тексту характерним є намагання залучити реципієнта до спільного з автором пошуку істини, розв'язання певних теоретичних або практичних проблем. Автор діалогічного тексту претендує не лише на передачу певної інформації, але й на встановлення певного контакту з реципієнтом, трансляцію йому особистісних смислів і прагне до їх прийняття ним. Діалогічний текст вміщує в собі кілька варіантів розуміння (ступенів свободи розуміння), не задаючи певного, жорстко обмеженого способу інтерпретації. Саме тому діалогічний текст має своєю функцією не тільки інформування, але й розвиток особистості.

У тексті, на думку Н.В.Чепелевої, реалізується два види діалогу – імпліцитний та експліцитний. Перший характеризує відкритий, зовнішній діалог автора тексту з реципієнтом. Засоби експліцитного діалогу виражають пряму орієнтацію на реципієнта, враховуючи його можливі діалогічні реакції. Другий вид діалогу складають засоби, що відображають динаміку розумової діяльності автора тексту, виникнення, розвиток та взаємодію смислових позицій у творі. Засоби такого діалогу відбивають сам процес авторського міркування, причому в тексті фіксуються кроки міркувань автора, мотивовані переходи від однієї думки до іншої. У зв'язку з цим психолог виділяє основні принципи аналізу тексту, яких слід дотримуватися у процесі роботи з ним: треба якнайточніше зафіксувати умови породження та контекст повідомлення; зміст тексту слід зіставити з конкретними подіями та фактами, про які йдеться у повідомленні; тексти мають інтерпретувати різні групи реципієнтів, до яких він звернений; текст має бути якнайточніше описаний на усіх вказаних вище рівнях [Там само].

У процесі пошуку смислу свого життя особистість досягає більш високого рівня свідомості, осмислення і розбудови власного буття. Принципово важливими для людини, з точки зору гуманістичного підходу, є визнання і повага її внутрішнього світу, її самої іншими людьми. Відзначаючи беззаперечний зв'язок матеріального, соціального і духовного (Г. О. Балл, В. В. Летуновський, Д. О. Леонтьєв, С. Д. Максименко, А. В. Петровський, В. О. Татенко та ін.), важливо наголосити на пріоритетності саме духовного розвитку людини, на важливості розуміння людиною себе і світу відповідно до її вже існуючих життєвих цінностей і смислів, за наявності вектора духовного самопізнання і саморозвитку. Гуманістичне консультування і психотерапія призначені допомогти людині переживати своє існування як справжнє, усвідомлювати свій потенціал і те, як його можна повноцінно реалізувати.

Для цього використовується надана людині *діалогічна відкритість* як по відношенню до зовнішнього, так і по відношенню до свого внутрішнього світу. У діалозі, на відміну від ситуації маніпулювання, і психолог, і реципієнт перебувають у рівній позиції людей, які йдуть один одному назустріч, поважають і приймають свого партнера по комунікації, впливають один на одного. Під час психологічного впливу відбувається, пише О.В. Сидоренко, дотик двох душевних світів. Психологічний вплив – це дія на стан, думки, почуття і діяння іншої людини за допомогою виключно психологічних засобів, з наданням їй права і часу відповісти на цей вплив [9]. У той час, коли діалог відкриває можливості кожної людини, яка включена у взаємодію, розширює межі її індивідуальної свідомості, сприяє оформленню особистої думки, становленню власної світоглядної позиції, вільному життєвому вибору, *маніпулювання* перекреслює усі ці можливості, закладаючи механізм підкорення чужій думці та волі, втрати відчуття себе єдиним архітектором свого життя. Виділяють ще й монологічне спілкування, яке характеризується одностороннім спрямуванням інформації. У даному випадку один із учасників взаємодії викладає свої думки, ідеї, почуття, не відчуваючи при цьому необхідності в отриманні зворотного зв'язку від партнера, не очікуючи його відповіді. Така ситуація може передбачати позиційну нерівноправність партнерів зі спілкування: один учасник є особою впливовою, яка наділена активністю, усвідомлюваними цілями і правом їх реалізувати, а інший – розглядається першим як особа пасивна, та, яка, хоча й має цілі, але не настільки значущі, ніж його власні. За таких умов ми маємо справу з «суб'єкт-об'єктним» спілкуванням [12]. Тому саме діалог розглядається як «розвиваюча стратегія», що забезпечує актуалізацію потенціалу саморозвитку суб'єкта взаємодії [5], а також взаєморозвитку і взаємовдосконалення її учасників.

Висновки. Діалог як смислообмін між психологом і населенням може успішно здійснюватися через ЗМІ, залишаючи і

утверджуючи за людиною право бути суб'єктом, який вільно і відповідально творить своє життя і формує світ навколо себе. Процес розуміння тексту, у тому числі друкованого, розглядається водночас і як процес одержання смислу, опанування ним. Умовами сприйняття, розуміння будь-якого тексту є зацікавлене ставлення суб'єкта текстової взаємодії до інформації, потреба зрозуміти її, зіставити зі власною проблемою і знайти шляхи її розв'язання, переживання її як особистісно цінної. Висока мотивація процесів розуміння повідомлень стимулює розумову й комунікативну активність людини, налаштовує її на рівний обмін думками і враженнями з партнером по комунікації, а отже на діалог. **Перспективи досліджень** вбачаються: у вивченні психологічних механізмів активізації мисленнєвої активності людини у сприйнятті, розумінні та інтерпретації отриманого тексту (зокрема, роль емоцій і почуттів у цьому процесі); у визначенні специфіки діалогічної взаємодії психолога з населенням через ЗМІ у кризових умовах; а також у дослідженні методів і способів діагностики і вибудови таких стосунків.

Список використаних джерел

1. Брудный А. А. Понимание как компонент психологии чтения / А.А. Брудный // Проблемы социологии и психологии чтения. – М. : Книга, 1975. – С. 162–172.
2. Данильчук Л. Роль засобів масової інформації у соціальній профілактиці торгівлі людьми / Лариса Данильчук // Педагогіка і психологія професійної освіти, № 6, 2013. – С. 190-199.
3. Загальна психологія : Хрестоматія. / Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Навчальний посібник. — К. : Каравела, 2015. — 640 с.
4. Кириченко Р.В. Вплив смислової структури тексту на його розуміння студентами / Римма Вікторівна Кириченко: Дис...канд. психол. наук : 19.00.07 — педагогічна та вікова психологія, Київ. – 2004. – 162 с.

5. Ковалев Г.А. Психологическое воздействие : теория , методология, практика : дис. ...д-ра психол. наук / Г.А. Ковалев. – М., 1991. – 477 с.
6. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред. – упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. редакцією В. В. Різуна. – Київ : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
7. Рибалка В. В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості / В. В. Рибалка. – К. : Національна академія педагогічних наук України: Інститут обдарованої дитини, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – 2015. – 261 с.
8. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – 2-е изд. – М.: – Педагогика, 1976. – 416 с.
9. Сидоренко Е. В. Личностное влияние и противостояние чужому влиянию / Е. В. Сидоренко // Психологос. Энциклопедия практической психологии. – Режим доступа : http://www.psychologos.ru/articles/view/lichnostnoe_vliyanie_i_protivostoyanie_chuzhому_vliyaniyu – назва з екрану.
10. Чепелева Н.В. Вплив смислової структури тексту на його розміння читачем / Н.В. Чепелева, Л.П. Яковенко // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2011, Том. II, Психологічна герменевтика, Вип. 7. – 79-89.
11. Чепелева Н.В. Текстова інформація як чинник психологічного впливу на свідомість реципієнта / Наталія Василівна Чепелева: Режим доступа: http://otherreferats.allbest.ru/psychology/00210435_0.html – назва з екрана.
12. Яковенко С.І. Спілкування в ускладнених умовах, з трудними людьми / С.І. Яковенко: Навчальна дисципліна «Психологічні особливості спілкування юриста». Лекція 3. – Режим доступа: <http://asyan.org/potrф/ЛЕКЦІЯ+ТЕМА+3f/main.html> – назва з екрана.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Brudnyj A. A. Ponimanie kak komponent psihologii chtenija / A.A. Brudnyj // Problemy sociologii i psihologii chtenija. – M. : Kniga, 1975. – S. 162–172.
2. Danyl'chuk L. Rol' zasobiv masovoi' informacii' u social'nij profilaktyci torgivli ljud'my / Larysa Danyl'chuk // Pedagogika i psyhologija profesijnoi' osvity, № 6, 2013. – S. 190-199.
3. Zagal'na psyhologija: Hrestomatija. / Skrypchenko O.V., Dolyns'ka L.V., Ogorodnijchuk Z.V. ta in. Navchal'nyj posibnyk. — K.: Karavela, 2015. — 640 s.
4. Kyrychenko R.V. Vplyv smyslovoi' struktury tekstu na jogo rozuminnja studentamy / Rymma Viktorivna Kyrychenko: Dys...kand. psyhol. nauk : 19.00.07 — pedagogichna ta vikova psyhologija, Kyi'v. – 2004. – 162 s.
5. Kovalev G.A. Psihologicheskoe vozdejstvie : teorija, metodologija, praktika : dis. ...d-ra psihol. nauk / G.A. Kovalev. – M., 1991. – 477 s.
6. Mediaosvita ta mediagramotnist': pidruchnyk / Red. – upor. V. F. Ivanov, O. V. Voloshenjuk ; za nauk. redakcijeju V. V. Rizuna. – Kyi'v : Centr vil'noi' presy, 2012. – 352 s.
7. Rybalka V.V. Slovnyk iz psihologii' ta pedagogiky obdarovanosti i talantu osobystosti / V.V. Rybalka. – K.: Nacional'na akademija pedagogichnyh nauk Ukrai'ny: Instytut obdarovanoi' dytyny, Instytut pedagogichnoi' osvity i osvity doroslyh. – 2015. – 261 s.
8. Rubinshtejn S.L. Problemy obshhej psihologii / S.L. Rubinshtejn. – 2-e izd. – M. : – Pedagogika, 1976. – 416 s.
9. Sidorenko E. V. Lichnostnoe vlijanie i protivostojanie chuzhomu vlijaniju / E. V. Sidorenko // Psihologos. Jenciklopedija prakticheskoi psihologii: Rezhim dostupu: http://www.psychologos.ru/articles/view/lichnostnoe_vliyanie_i_protivostojanie_chuzhomu_vliyaniju – nazva z ekrana.
10. Chepeljeva N.V. Vplyv smyslovoi' struktury tekstu na jogo rozuminnja chytachem / N.V. Chepeljeva, L.P. Jakovenko // Aktual'ni problemy psihologii': zbirnyk naukovyh prac' Instytutu

psychologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny, 2011, Tom. II, Psychologichna hermenevtyka, Vyp. 7. – 79-89.

11. Chepeljeva N.V. Tekstova informacija jak chynnyk psychologichnogo vplyvu na svidomist' recypijenta / Natalija Vasylivna Chepeljeva: Rezhym dostupu: http://otherreferats.allbest.ru/psychology/00210435_0.html – nazva z ekrana.
12. Jakovenko S.I. Spilkuvannja v uskladnennyh umovah, z trudnymy ljud'my / S.I. Jakovenko: Navchal'na dyscyplina «Psychologichni osoblyvosti spilkuvannja jurysta». Lekcija 3. – Rezhym dostupu: <http://asylan.org/potr/f/ЛЕКЦИЯ+ТЕМА+3f/main.html> –nazva z ekrana.

13.

Gurleva T.S. Communication between the psychologist and population through the media: the dialog regime. From the standpoint of humanistic approach in psychology the features and conditions of interaction between the psychologist and the public through the media are being discussed. The article focuses on the dialog communication between the psychologist and the recipient of psychological assistance, particularly through the press (newspapers, popular and research and also methodology magazines and manuals). The basic features which can distinguish between dialog, subject-centered and manipulative communication are being discussed. Text comprehension, the wording of answers to it, oral discussion conduct, meaning exchange etween the psychologist and citizens as the subjects of interaction – these all are considered to be the communication base for the dialog mode through the printed media. The result is the generation of a new meaning, capable of helping the individual understand a conflict situation, their problem, reconsider their own abilities and objective conditions for problem solution.

Key words: dialog, text, comprehension, meaning exchange, manipulation, subjects of interaction, humanistic approach, psychological aid, the media.

Відомості про автора

Гурлева Тетяна Степанівна, науковий співробітник лабораторії консультативної психології та психотерапії, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Gurleva Tatiana Stepanovna, Research Fellow at the Laboratory of Counseling Psychology and Psychotherapy, G.S.Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: t.s.gurleva@gmail.com

РЕФЕРАТ

Гурлева Т.С.

Спілкування психолога з населенням через ЗМІ: режим діалогу

З позицій гуманістичного підходу в психології розглядаються особливості та умови взаємодії психолога і населення – громадян України – через ЗМІ. Автор статті акцентує увагу на діалоговому спілкуванні психолога з отримувачем психологічної допомоги, зокрема, через пресу (газети, популярні і науково-методичні журнали і посібники).

Описані основні ознаки, за якими можна розрізняти діалогове, суб'єкт-суб'єктне і маніпулятивне спілкування. Якщо діалог відкриває можливості кожної людини, яка включена у взаємодію, розширює межі індивідуальної свідомості, сприяє оформленню особистої думки, становленню власної світоглядної позиції, вільному життєвому вибору, то маніпулювання перекреслює усі ці можливості, закладаючи механізм підкорення чужій думці та волі, втрати відчуття себе єдиним архітектором свого життя.

Основою комунікації у режимі діалогу через друковані ЗМІ розглядається розуміння тексту, формулювання відповіді на нього

або виникнення мисленнєвої дискусії, смислообмін між психологом і громадянами як суб'єктами взаємодії. Результатом діалогової взаємодії через текстову інформацію вважається породження такого смислу, який допомагає людині зрозуміти конфліктну ситуацію, свою проблему, переосмислити власні можливості і об'єктивні умови її розв'язання. Метою діалогового спілкування психолога гуманістичного спрямування з населенням через ЗМІ вважається визначення орієнтиру духовного розвитку і самовдосконалення особистості. Перспективним вбачається вивчення ролі емоцій і почуттів людини у розумінні психологічного тексту, визначення специфіки діалогічної взаємодії психолога з населенням через ЗМІ у кризових умовах.

Ключові слова: діалог, текст, розуміння, смислообмін, маніпулювання, суб'єкти взаємодії, гуманістичний напрямок, психологічна допомога, засоби масової інформації (ЗМІ).

**ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА
НАПН УКРАЇНИ**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ:

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ІНСТИТУТУ ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ**

Том III

**КОНСУЛЬТАТИВНА ПСИХОЛОГІЯ І
ПСИХОТЕРАПІЯ**

Випуск 11

**Київ
“Логос”
2015**

Актуальні проблеми психології Т. III : Консульта́тивна психоло́гія і психоте́рапія: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. Максименка С. Д. — Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; — К. : Логос, 2015. — Вип. 11. Консульта́тивна психоло́гія і психоте́рапія. — Вип. 11. — 218 с.

Головний редактор:

Максименко С. Д. — дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор

Заступник головного редактора:

Чепелєва Н. В. — дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор

Відповідальні секретарі:

Слободяник Н. В. — кандидат психол. наук (друкована версія)

Вернік О. Л. — кандидат психол. наук (електронна версія)

Редакційна колегія:

Моляко В. О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор;

Балл Г. О., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор;

Карамушка Л. М., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор;

Смольсон М. Л., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор;

Кокун О. М., доктор психол. наук, професор;

Максимова Н. Ю., доктор психол. наук, професор;

Москаленко В. В., доктор філос. наук, професор;

Швалб Ю. М., доктор психол. наук, професор;

Піроженко Т. О., доктор психол. наук, професор.;

Кісарчук З. Г., кандидат психол. наук, ст. н. с.;

Музика О. Л., кандидат психол. наук, професор;

Терещук А. Д., кандидат психол. наук, ст. н. с.;

Члени міжнародної редакційної колегії

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафаріка в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Евген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Притц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету імені З. Фрейда (Австрія).

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (протокол № 8 від 24.09.2015р.)

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук (Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2015 р.)

© Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2015

<http://www.appsychology.org.ua>

Актуальні проблеми психології Т. III : Консультативна психологія і психотерапія: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. Максименка С. Д. — Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; — К. : Логос, 2015. — Вип. 11. Консультативна психологія і психотерапія. — Вип. 11. — 218 с.

Даний збірник наукових праць головним чином присвячено проблемі надання психологічної допомоги постраждалим унаслідок психотравмівних подій. У статтях збірника узагальнюється досвід такої допомоги різним категоріям постраждалих, викладається модель медико – психологічної реабілітації військовослужбовців та демобілізованих воїнів, обговорюються особливості психотерапевтичних стосунків в роботі з постраждалими, процеси вторинної травматизації та емоційного вигорання волонтерів – психологів/ психотерапевтів тощо; окрема увага приділяється осмисленню сучасної кризової ситуації в Україні на основі аналізу архетипів української ментальності.

Збірник адресується фахівцям з консультативної психології та психотерапії – як науковцям, так і практикам, викладачам вищих навчальних закладів, аспірантам, студентам, усім, кого цікавлять актуальні проблеми сучасної практичної психології, зокрема питання психологічної допомоги людям, які постраждали внаслідок кризових, травмівних подій.

Actual Problems of Psychology: G. S. Kostiuk Institute of Psychology NAPS Ukraine – Vol. III: Counseling Psychology and Psychotherapy – Issue 11. – 218 c.

The articles in this book deal mainly with psychological assistance given to psychological trauma victims. The articles summarize the experience of the assistance to different categories of victims, discuss a model of medical-psychological rehabilitation of servicemen and demobilized soldiers, analyze the features of the psychotherapist-victim relations as well as the secondary traumatization and burnout among volunteer-psychologists / therapists, etc. Special attention is given to understanding the current crisis in Ukraine based on the analysis of the Ukrainian mentality archetypes.

The book is meant for specialists in counseling psychology and psychotherapy - both researchers and practitioners, university lecturers, students, post-graduate students and all those interested in the latest achievements of applied psychology, particularly those relevant to psychological aid to people affected by the crisis and / or traumatic events.

Кісарчук З. Г. Психологічна допомога постраждалим унаслідок стресових, травмівних подій: досвід, узагальнення, висновки	8
Литвиненко Л. І. Медико-психологічна реабілітація військовослужбовців та демобілізованих	34
Омельченко Я.М. Значення стосунків психотерапевта з дітьми, що перебувають у кризових обставинах через вимушене переселення.....	52
Плескач Б.В., Уркаєв В.С. Особливості психотерапевтичних стосунків з вимушено переселеними особами	74
Журавльова Н.Ю. Особливості психологічної допомоги сім'ям демобілізованих військовослужбовців	95
Lazos G.P. Negative emotional states of volunteer psychologists / psychotherapists working with trauma patients	119
Гурлєва Т. С. Спілкування психолога з населенням через ЗМІ: режим діалогу	136
Нойфельд В. Чого вчить українців сьогодні “Слово о полку Ігореві” або осмислення сучасної кризової ситуації України на основі психологічно-літературного аналізу архетипів української ментальності	151
Манілов І.Ф. Психотерапевтична конфронтаційна сугестія: базові положення	170
Самара О.Є. Індивідуально-психологічні передумови десакралізації теми смерті в комунікативному просторі	185
Андрейко Б.В. Несприятливий прогноз розвитку дитини раннього віку.....	201